

Ülkemizin Efsane Kedisi: Anadolu Leoparı

(*Panthera pardus tulliana Valenciennes, 1856*)

Biliyor musunuz? Bugün belgesellerde ya da hayvanat bahçelerinde gördüğümüz ve sadece Afrika'nın balta girmemiş ormanlarında veya Asya'nın bize çok uzak kısımlarında yaşadığını sandığımız Aslan, Kaplan, Çita gibi büyük kedilerin pek çoğu bir zamanlar Anadolu'da da yaşamışlar. Ama bunların soyları avlanma ve çevre kirliliği nedeniyle ülkemizde tükenmiş ve artık yapılabilecek bir şey yok. Ülkemiz faunasına ait vahşi ve büyük kedi türlerinden birisi de Leoparlar. Ve bu hayvanların bugün hâlâ ülkemizde yaşadığına dair önemli kanıtlar var.

Leoparlar sistematik açıdan Memeli hayvanların (Mammalia), Yırtıcı memeliler (Carnivora) takımında yer alıyorlar. Kedigiller olarak bilinen familyanın bilimsel adı Felidae.

Leoparlar uzun kuyruklu, zarif görünümlü büyük kediler. "Leopard", "Pars" ya da "Panter" isimleri de verilen bu hayvanlar 2 metreye yaklaşan boyları ile yurdumuzda yaşayan vahşi kedilerin en büyüğü. Omuzlarının yerden yüksekliği de yarım metre kadar olan leoparların kuyrukları ise vücut uzunluğunun yarısından daha fazla oluyor. Büyük ve yuvarlak bir başları, kısa boyunları var. Bacakları güçlü kaslara sahip. Pek çok yırtıcı memelide görüldüğü gibi çeneleri ve pençeleri çok güçlü. Tüylü ve yumuşak olan pençelerinin ucunda, parmakların içine çekebildikleri tırnakları çok keskin ve sivri.

Kürkleri genellikle benekli desenli ve parlak renklere sahip. Fakat tamamen siyah olan bireylere de rastlanıyor. Benekler yaklaşık 5-8 cm. çapında, ortası boş ve koyu sarı renkte. Yüz ve ayaklarındaki beneklerin ise içi dolu ve bu benekler bazen bir araya gelerek aşağı doğru inen çizgiler oluşturuyorlar.

Yaşam alanı olarak genellikle ormanlık, çalılık ve makilerle örtülü kayalık arazileri, derin vadileri tercih ediyorlar Yüksek tepelere de rahatlıkla çıkabiliyor. Çok hızlı ve çok uzun mesafelerde koşamamalarına rağmen, çok iyi tırmanıp, çok iyi sıçrayabiliyorlar.

Leoparlar yalnız kediler. Genellikle tek yaşamayı seviyorlar fakat bazen gruplar da oluşturabiliyorlar. Geceleri avlanıyorlar. Geyikler, yabankaçları, yabandomuzları, antiloplar ve diğer küçük memeliler en sevdikleri yiyecekleri. Bunun yanı sıra evcil hayvanlara, kuş ve sürüngenlere saldırdıkları da biliniyor.

Kedigiller ailesinin en saldırgan bireylerinden birisi olan bu hayvanlar üzerlerine gidilmediği sürece insanlara saldırmıyorlar. İnsanın bulunduğu bölgelere fazla yaklaşmıyorlar.

Özellikle üreme mevsiminde erkek bireyler kendilerine ait bir alan belirliyorlar. "Teritoryum" adı verilen bu alanı da idrarlarıyla işaretliyorlar. Kışın sonlarına doğru çiftleşiyorlar. Gebelikleri süreleri yaklaşık 3 ay. Doğum Mayıs sonu-Haziran başında oluyor.. Dişi yılda 2-3 yavru doğuruyor. Erkeklerde dişi bireyler için kavga görülüyor. Doğduklarında tüsüz ve gözleri kapalı olan yavruların yaklaşık 2 hafta sonra gözleri açılıyor ve 3 yıl sonra da erginleşiyorlar. Ömürleri

15-20 yıl kadar.

Önceleri dünya üzerinde tropik ve subtropik Afrika'da, güney Asya'da, Anadolu'da, Akdeniz çevresinde, Hazar Denizi'nin doğusundan Çin, Kore ve Java'ya kadar yayılış gösteren Leoparların bugün çok yerde soyu tükenmiş. Günümüzde sadece Akdeniz çevresinde, Anadolu'da, ve yakın Doğu çöllerinde küçük popülasyonlar halinde sıkışmışlar. Bu bölgelerde de sayıları hızla azalmakta. Bunun en önemli nedeni de çok değerli olan kürkleri nedeniyle bugüne kadar bilinçsizce avlanmaları.

Leoparların yaşadıkları bölgelere göre farklılık gösteren pek çok alttürü tanımlanmış. Bu alttürlerden birkaç tanesi Yakın doğu'da yaşıyor. Bunlardan Kuzey-Batı Afrika'da yaşayan alttür



Panthera pardus panthera. Bu alttür günümüzde özellikle Fas'ta yaşıyor.

Arap yarımadasında yaşayan ve Arap Leoparı adı verilen alttür ise *Panthera pardus nimr*. Leoparların en küçük alttürlerinden biri olan Arap Leoparının sayılarının birkaç düzineyi geçmeyeceği tahmin ediliyor.

İran Leoparı olarak bilinen ve zaman zaman Doğu Anadolu'da da görülen alttür ise *Panthera pardus saxicolor*. Bunların genel rengi Arap Leoparından daha koyu, benekleri daha büyük, kürkleri daha kalın ve Anadolu leoparından daha küçük yapıldılar. Bu alttüre ait bireyler de özellikle Gürcistan, Ermenistan ve kuzey İran'da yaşıyorlar.

Türkiye'de yaşayan ve bilim çevrelerinde "Anadolu Leoparı" ya da "Anadolu Parsı" olarak bilinen alttür *Panthera pardus tulliana*. Anadolu'da eskiden çok geniş yayılışa sahip olan ve Ege, Akdeniz, Batı Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da bol olarak bulunan bu alttürün ülkemizde çok yerde soyu tükenmiş.

Sayıları çok azaldığı için bu hayvanların ülkemizde de soylarının tamamen tükendiği sanılmış. Ancak yapılan çalışmalar ve gözlemler bu vahşi

kedilerin ülkemizde hâlâ yaşadığını gösteriyor. Bu türün ülkemizde yaşadığına dikkat çeken bilimadamlarından ikisi Alman biyologlar Riffel ve Ulrich. 1985-1992 yılları arasında güneybatı Anadolu'yu birkaç kez ziyaret eden bu iki biyolog, 1992 baharında Termessos Milli parkında büyük bir olasılıkla bu hayvanlara ait olduğunu sandıkları dışkıya rastlamışlar. Ancak yaptıkları tüm incelemelere rağmen, 1 ya da 2 hafta önce yapıldığını tahmin ettikleri bu dışkının çevresinde herhangi bir beslenme izine rastlayamamışlar. Yine bu ziyaretlerinde çevrelerinde yaptıkları gözlem ve görüşmeleri de rapor eden bilimadamları özellikle Alanya çevresinde ve Kaş'ta bu türe ait bireylerin görüldüğüne dair bilgileri de kaydetmişler.

Aynı bilimadamlarına göre çok küçük bir popülasyon Finike-Antalya ve Alanya civarında hâlâ bulunmakta. Bu bölge dışında ise Güney Anadolu'da Leopara rastlanmayacağını sanıyorlar. Demirsoy'a göre bu bölgenin yanı sıra Güney Ege ve Hakkari çevresinde de görülmeleri mümkün. Yine yerel avcıların bu bölgelerde Leoparlara rastlandığını söylemeleri de alınan bilgiler arasında. Bunun yanında vurularak öldürülen Leoparlara ait yakın kayıtlar var. Bolu Dağında 1967 yılında bir bireyin vurulduğu biliniyor. 1974 yılında Beyazarı'nda vurulan bir Leoparda doldurulmuş olarak şu anda MTA Genel Müdürlüğü Tabiat Tarihi Müzesi'nde sergileniyor. 1989 yılında Kaş yakınlarında da bir Leopar vurulduğu yine Riffel ve Ulrich tarafından rapor edilmiş.

Bunun yanı sıra Doğu Karadeniz'de Kaçkar Dağları ve çevresinde şu anda leopar bulunduğu biliniyor. Ancak buradaki leoparların İran leoparı olma olasılığı da var.

Leoparlar çevre açısından "Endangered" yani soyu tükenme tehlikesi bakımından yüksek risk altındaki canlılar arasında yer alıyorlar. Ayrıca CITES'in (Nesli Tehlikede Olan Yabani Bitki ve Hayvan Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin, Türkiye'nin de taraf olduğu sözleşme) I. ekinde yer alıyorlar. Yani her türlü ticaretleri yasaklanarak koruma altına alınmışlar.

Uzmanlara göre ülkemizde, sayıları birkaç tane de olsa yaşadıkları bilinen bu iri kedilerin yaşılabileceği ve sayılarının artırılabilmesi için kalan bireylerin ciddi biçimde korunması ve eğer mümkün olursa erkek-dişi bireyleri bularak üretilmelerinin sağlanması gerekiyor. Ve tabii çağın teknolojisine uygun olarak bu hayvanların klonlanması da bugün tartışılan konular arasında.

İbrahim Mete Mısırlıoğlu
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Biyoloji Bölümü

Kaynaklar
Demirsoy A., Türkiye Omurgalıları-Memeliler, 1997.
Kuru M., Omurgalı Hayvanlar, 1987.
Masseti M., Wild cats (Mammalia, Carnivora) of Anatolia with some observations on the former and present occurrence of leopards in south-eastern Turkey and on the Greek island of Samos, 2000.
<http://www.turkiyeavcileri.com>
<http://animaldiversity.ummz.umich.edu>